

1. Wprowadzenie

Innowacyjność – wyrażająca się w zdolnościach przedsiębiorstw i regionów do tworzenia, jak również absorpcji, nowych lub istotnie ulepszonych produktów i procesów biznesowych – kształtuje jedną z kluczowych podstaw budowania przewagi konkurencyjnej (Calantone i in. 2002; Jin i in. 2004; Hult i in. 2004; Panek 2009; Dworak 2020). W tej perspektywie rozwój podmiotów gospodarczych i układów terytorialnych wydaje się istotnie warunkować działalność innowacyjną. Poszukiwanie jej determinant wypełniło wiele badań (Montoya-Weiss i Calantone 1994; Cohen 1995; Henard i Szymanski 2001; Jakimowicz i Rzeczkowski 2019; Restrepo-Morales i in. 2019; Guevara i in. 2020). Znaczenie mniej uwagi poświęcono przeszkodom dla innowacji (Silva i in. 2007; Iammarino i in. 2007; Mohnen i in. 2008; García-Quevedo i in. 2020). Dysproporcje te nie mają uzasadnienia, bo działania ukierunkowane na wdrożenie innowacji niemalże zawsze wiążą się nie tyle z wykorzystywaniem pojawiających się okazji, co przewyższaniem występujących ograniczeń. Ich charakter może być zróżnicowany (np. czynniki kosztowe, rynkowe, związane z wiedzą) i odmiennie postrzegany przez przedsiębiorstwa reprezentujące inne sektory gospodarki, aktywne i biernie innowacyjnie.

Za cele badania przyjęto rozpoznanie wiodących barier działalności innowacyjnej dolnośląskich przedsiębiorstw wraz z uchwyceniem ewentualnych różnic w percepcji przeszkód dla innowacji w środowisku przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych z perspektywy lat 2019 i 2021.

2. Bariery procesów innowacyjnych – ujęcie definicyjne

Barierami działalności innowacyjnej są te właściwości przedsiębiorstw i ich otoczenia, których działanie prowadzi do rezygnacji z podejmowania procesów innowacyjnych albo opóźnienia bądź zniekształcenia ich wyników (Mirow i in. 2007; Pellegrino 2018; Carvache-Franco i in. 2022).

3. Dane statystyczne i metoda badań

Informacje nt. działalności innowacyjnej polskich przedsiębiorstw są gromadzone z wykorzystaniem sprawozdań o innowacjach w przemyśle i sektorze usług (formularze Głównego Urzędu Statystycznego: PNT-02, PNT-02/u). Raporty te są zbierane rokrocznie, ale nie w każdej ich edycji porusza się zagadnienia związane z ograniczeniami innowacyjności. W ostatnich dziesięciu latach (2014-2023) miało to miejsce w 2015, 2017, 2019 oraz 2021 r. i zawsze dotyczyło trzyletnich okresów obserwacji statystycznej, odpowiednio lat: 2012-2014, 2014-2016, 2016-2018, 2018-2020 (GUS 2015a, GUS 2015b, GUS 2017a, GUS 2017b, GUS 2019a, GUS 2019b, GUS 2021a, GUS 2021b). Relatywnie skromny zbiór danych dodatkowo zawęża ich nieporównywalność lub niepełną porównywalność. O nieporównywalności przesądza zmiana w zakresie skali ocen ważności/znaczenia poszczególnych przeszkód dla innowacji. W latach 2015 i 2017 badane przedsiębiorstwa przypisywały czynnikom utrudniającym lub uniemożliwiającym prowadzenie działalności innowacyjnej wysoki, średni i niski stopień ważności, bądź alternatywnie stwierdzały, że określony czynnik nie ma znaczenia. W kolejnych dwóch edycjach badań (2019 r., 2021 r.) zachowano czterostopniową skalę ocen, ale poszczególne przeszkody były skalowane jako bardzo ważne, ważne, mało ważne i nieważne. Mniej istotne różnice wystąpiły po stronie obserwowanych czynników, ale i w tym przypadku zasadne wydaje się zawężenie analizy porównawczej do danych z lat 2019 i 2021.

Pytania badawcze

- Jakie są wiodące bariery działalności innowacyjnej dolnośląskich przedsiębiorstw?
- Czy istnieje różnica w percepcji przeszkód dla innowacji w regionalnym środowisku przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych?
- Czy nasilają się (alternatywnie osłabiają) kluczowe ograniczenia innowacyjności w województwie dolnośląskim?

Kryteria identyfikacji wiodących barier działalności innowacyjnej

- Przeszkody, które pozycjonują się na pierwszej, drugiej i trzeciej lokacie pod względem największego łącznego odsetka wskazań przedsiębiorstw na ich znaczenie bardzo ważne i ważne.
- Bariery grupujące co najmniej 20% badanych jednostek w sumie ocen bardzo ważnych i ważnych.

4. Wyniki badań

Tabela 1. Bariery działalności innowacyjnej dolnośląskich przedsiębiorstw przemysłowych

Bariery działalności innowacyjnej	2019 r. okres obserwacji – I. 2016-2018			2021 r. okres obserwacji – I. 2018-2020			Odchylenie (6) – (3)
	bardzo ważne	ważne	bardzo ważne/ ważne	bardzo ważne	ważne	bardzo ważne/ ważne	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
▪ brak możliwości finansowania innowacji ze źródeł wewnętrznych	9,1	16,6	25,7	8,9	17,7	26,6	0,9
▪ brak możliwości finansowania innowacji ze źródeł zewnętrznych	5,1	15,5	20,6	5,9	16,3	22,2	1,6
▪ trudności w pozyskaniu dotacji lub subsydiów publicznych	8,6	15,0	23,6	8,4	17,4	25,8	2,2
▪ zbyt wysokie koszty działalności innowacyjnej	14,3	21,2	35,5	12,9	24,0	36,9	1,4
▪ niedobór pracowników o odpowiednich umiejętnościach	13,0	24,5	37,5	9,6	22,7	32,3	-5,2
▪ brak partnerów do współpracy	5,3	14,4	19,7	4,3	15,0	19,3	-0,4
▪ brak dostępu do wiedzy zewnętrznej	2,8	13,6	16,4	2,4	13,5	15,9	-0,5
▪ niepewny popyt na nowe pomysły	7,0	19,5	26,5	5,8	20,5	26,3	-0,2
▪ zbyt duża konkurencja na rynku	5,7	20,6	26,3	5,3	19,2	24,5	-1,8
▪ rozbieżne priorytety w przedsiębiorstwie	1,8	12,2	14,0	3,3	10,1	13,4	-0,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie (GUS – Urząd Statystyczny w Szczecinie 2019, GUS – Urząd Statystyczny w Szczecinie 2021)

Tabela 2. Bariery działalności innowacyjnej dolnośląskich przedsiębiorstw usługowych

Bariery działalności innowacyjnej	2019 r. okres obserwacji – I. 2016-2018			2021 r. okres obserwacji – I. 2018-2020			Odchylenie (6) – (3)
	bardzo ważne	ważne	bardzo ważne/ ważne	bardzo ważne	ważne	bardzo ważne/ ważne	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
▪ brak możliwości finansowania innowacji ze źródeł wewnętrznych	11,7	11,9	23,6	5,1	12,2	17,3	-6,3
▪ brak możliwości finansowania innowacji ze źródeł zewnętrznych	10,3	9,9	20,2	5,7	8,9	14,6	-5,6
▪ trudności w pozyskaniu dotacji lub subsydiów publicznych	12,7	13,1	25,8	10,6	11,2	21,8	-4,0
▪ zbyt wysokie koszty działalności innowacyjnej	13,5	18,2	31,7	12,6	14,6	27,2	-4,5
▪ niedobór pracowników o odpowiednich umiejętnościach	12,3	14,2	26,5	8,9	14,0	22,9	-3,6
▪ brak partnerów do współpracy	5,3	10,2	15,5	3,4	8,3	11,7	-3,8
▪ brak dostępu do wiedzy zewnętrznej	6,5	7,5	14,0	1,3	10,0	11,3	-2,7
▪ niepewny popyt na nowe pomysły	10,1	14,1	24,2	2,5	17,1	19,6	-4,6
▪ zbyt duża konkurencja na rynku	11,0	19,3	30,3	6,3	18,4	24,7	-5,6
▪ rozbieżne priorytety w przedsiębiorstwie	7,1	6,0	13,1	2,2	3,4	5,6	-7,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie (GUS – Urząd Statystyczny w Szczecinie 2019, GUS – Urząd Statystyczny w Szczecinie 2021)

Tabela 3. Wiodące bariery działalności innowacyjnej dolnośląskich przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych z perspektywy 2019 roku

Lokata	2019 r. okres obserwacji – I. 2016-2018	
	przedsiębiorstwa przemysłowe	sektor usług
Pierwsza	▪ niedobór pracowników o odpowiednich umiejętnościach	▪ zbyt wysokie koszty działalności innowacyjnej
Druga	▪ zbyt wysokie koszty działalności innowacyjnej	▪ zbyt duża konkurencja na rynku
Trzecia	▪ niepewny popyt na nowe pomysły	▪ niedobór pracowników o odpowiednich umiejętnościach

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 1-2

Tabela 4. Wiodące bariery działalności innowacyjnej dolnośląskich przedsiębiorstw przemysłowych i usługowych z perspektywy 2021 roku

Lokata	2021 r. okres obserwacji – I. 2018-2020	
	przedsiębiorstwa przemysłowe	sektor usług
Pierwsza	▪ zbyt wysokie koszty działalności innowacyjnej	▪ zbyt wysokie koszty działalności innowacyjnej
Druga	▪ niedobór pracowników o odpowiednich umiejętnościach	▪ zbyt duża konkurencja na rynku
Trzecia	▪ brak możliwości finansowania innowacji ze źródeł wewnętrznych	▪ niedobór pracowników o odpowiednich umiejętnościach

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 1-2

4. Wnioski i rekomendacje

Dolnośląska, regionalna polityka innowacyjna powinna być ukierunkowana przede wszystkim na osłabienie przeszkód w obszarze czynników:

- kosztowych (zbyt wysokie koszty działalności innowacyjnej – bariera z najwyższym odsetkiem wskazań na bardzo ważne i ważne znaczenie w przemyśle i sektorze usług z perspektywy 2021 r.; przeszkoda z pierwszą lokatą w usługach i drugą w przemyśle w rankingu wiodących ograniczeń innowacyjności w badaniu z 2019 roku),
- związanych z wiedzą (niedobór pracowników o odpowiednich umiejętnościach – jedna z wiodących barier w dwóch kolejnych edycjach badań – 2019 r., 2021 r. – innowacji w przemyśle i sektorze usług),
- rynkowych (zbyt duża konkurencja na rynku – przeszkoda z drugą lokatą w sektorze usług w rankingu wiodących barier dla innowacji z perspektywy lat 2019 i 2021).

Zidentyfikowane, kluczowe ograniczenia innowacyjności wydają się wskazywać, że przedsiębiorstwa przemysłowe i usługowe napotykają na podobne przeszkody dla innowacji, ale znacznie częściej są one dostrzegane w środowisku producentów. Ich przewyższenie powinno być zorientowane na:

- zwiększenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania innowacji,
- kształcenie kadr pracowniczych z uwzględnieniem potrzeb regionalnego rynku,
- wsparcie dolnośląskich przedsiębiorstw, zwłaszcza usługowych, w budowaniu ich pozycji konkurencyjnej.

